

27. При дослідженні проблем організації та функціонування судової влади виходити з розуміння того, що судова влада як одна з гілок єдиної державної влади є публічною політичною владою, призначенням якої є врегулювання спірних відносин шляхом здійснення правосуддя і судового контролю з метою запровадження стабільності та порядку в суспільстві. Призначенням судової влади вважати формування такого складового елементу правової системи, як правозаконність.

27.1. Нові підходи до праворозуміння і призначення суду в правовій державі вимагають:

– переглянути усталений, але такий, що не відповідає новій парадигмі, зміст такого визначального юридичного поняття, як правосуддя;

– з'ясувати зміст і характер істини, що має бути досягнута в результаті здійснення правосуддя.

28. Основою розвитку криміналістики є знання її методологічних основ, які складають принципи і категорії діалектичної логіки. Вони є тим інструментом, який впливає на розвиток усєї криміналістичної теорії, визначає її зміст, структуру, природу. На їх підставі розвиток криміналістики має здійснюватися за такими напрямками:

– вдосконалення загальної теорії криміналістики, формування окремих криміналістичних теорій та вчень;

– дослідження спеціальних методів криміналістики, їх класифікація та систематизація;

– розробка методів практичної діяльності, які базуються на використанні знань природничих та технічних наук, що дозволить підвищити ефективність досудового і судового слідства;

– вдосконалення експертної практики;

– вдосконалення криміналістичної методики, широке використання методів прогнозування ситуації та ефективних способів виявлення доказової інформації.

Матеріали підготували:

М. Панов, професор, академік АПРН України,

О. Петришин, професор, член-кореспондент АПРН України

Міжнародний науково-практичний семінар «Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України»

Злочини проти громадської безпеки — це тяжкі злочини, які у своїй більшості набули рис транснаціонального характеру і ставлять під загрозу не тільки національну, а й міжнародну стабільність. Вони посягають не на окрему людину та її особисті блага, а спрямовані на заподіяння шкоди су-

спільству в цілому. Їх вчинення створює загрозу життю і здоров'ю людей, власності, довкіллю, нормальному функціонуванню органів державної влади і місцевого самоврядування, у зв'язку з чим питання протидії цим злочинам набули особливої гостроти і вимагають першочергового вирішення.

Громадська безпека забезпечує захист від насильницького руйнування, виступає однією з найважливіших гарантій охорони неминущих суспільних цінностей, є запорукою подальшого прогресу в усіх сферах людської діяльності.

Розробка і прийняття нового КК України, введення в його текст низки нових положень щодо кримінальної відповідальності надали нового імпульсу кримінально-правовій думці, створили можливість сформулювати дійові правові важелі боротьби зі злочинами проти громадської безпеки.

Зважаючи на складність і гостроту криміногенної ситуації в Україні, дослідженню проблем протидії організованій злочинності, тероризму, бандитизму та іншим злочинам проти громадської безпеки був присвячений міжнародний науково-практичний семінар «Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України», який відбувся 1–2 жовтня 2002 р. у м. Харкові в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого. Його організаторами виступили Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харківський Центр по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні та Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України.

Гострота поставленої проблеми привернула увагу вчених провідних навчальних і науково-дослідних закладів України: Академії правових наук України, Київського національного університету України імені Тараса Шевченка, Національної академії Служби безпеки України, Академії державної податкової служби України, Національної академії внутрішніх справ України, Університету внутрішніх справ МВС України, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка та ін. У роботі семінару взяли участь народні депутати України, судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України, представники Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, практичні працівники судових та правоохоронних органів.

У вступному слові голова оргкомітету семінару, перший проректор Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, академік АПрН України **В. Сташис** зазначив, що вирішення проблем належної кримінально-правової охорони громадської безпеки є дуже важливим для суспільства і держави. Без забезпечення громадської безпеки неможливе забезпечення належного захисту особистих, фізичних і духовних прав людини і громадянина, основи яких закріплено Конституцією України.

З привітанням до учасників семінару звернулися заступник голови Харківської обласної державної адміністрації з політичних та правових питань **В. Дулуб**, голова комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією **В. Стретович**, які повідомили про стан злочинності у Харківському регіоні та в Україні, та професор-дослідник Американського Університету (м. Вашингтон) **Ітан Свирський-Бергер**,

який висловив упевненість у тому, що спільна праця представників законодавчої та виконавчої влади разом з науковцями буде плідною.

З ґрунтовною науковою доповіддю «Поняття злочинів проти громадської безпеки» виступив член-кореспондент АПрН України, суддя Конституційного Суду України **В. Тихий**. Він зазначив, що громадська безпека є однією із складових частин національної безпеки України. Вона вперше в історії нашої країни віднесена законодавцем до числа важливих, базових, стрижневих об'єктів, правове забезпечення охорони яких має своїм завданням КК України. Промовець також визначив поняття громадської безпеки та злочинів проти громадської безпеки, зосередив увагу на проблемах об'єкта та предмета цих злочинів, дав загальну характеристику інших їх елементів.

Визначенню поняття громадської безпеки та системи злочинів, що досягають на неї, була присвячена доповідь професора Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **І. Даньшина**.

З коротким оглядом федеральних законів по боротьбі з організованою злочинністю в США виступив представник Центру вивчення транснаціональної злочинності і корупції Американського університету м. Вашингтон, професор-дослідник **Ітан Свирський-Бергер**. Зокрема, доповідач висвітлив базові концепції Закону РІКО, наголосив при цьому, що законодавство США надає широкі можливості для застосування заходів не тільки кримінально-правового, а й цивільно-правового характеру. Особливістю законодавства США є досить часте використання судового компромісу, метою якого є засудження за менш небезпечні злочини в обмін на співробітництво. Було проаналізовано також Закон США про захист Вітчизни (прийнятий після подій 11 вересня 2001 р.), який надає широкі повноваження Генеральному прокурору США в боротьбі з відмиванням коштів та нелегальною міграцією.

З доповіддю «Способи вчинення злочинів проти громадської безпеки: типологія і загальна характеристика» виступив академік АПрН України, проректор з наукової роботи Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **М. Панов**, який акцентував увагу присутніх на насильницькому характері аналізованих злочинів, виділивши при цьому реальні та потенційні способи їх вчинення.

Про необхідність визначення існуючих для України загроз йшлося в доповіді кандидата економічних наук, наукового консультанта Інспекторського управління Служби безпеки України **Д. Файєра**. «Громадська безпека як складова національної безпеки України». На його думку, визначення таких загроз — це комплексне питання, яке стосується державного суверенітету, територіальної цілісності України, її устрою, суспільства, функціонування державних інститутів, добробуту і особистої безпеки громадян. На жаль, як зазначив доповідач, схвалена постановою Верховної Ради України ще у 1997 р. Концепція національної безпеки залишилася декларативним документом, який не мав повної законодавчої сили, висловив сподівання, що буде заповнено правову прогалину щодо законодавчого визначення державної та громадської безпеки, їх забезпечення в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства.

Сучасну інтерпретацію не тільки теоретичного розуміння безпеки суспільства, а й її практичного забезпечення розкрила доктор соціологічних

наук, професор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого Л. Герасіна в доповіді «Безпека як соціальна константа: соціолого-правова оцінка».

Перший проректор Національної академії внутрішніх справ України, доктор юридичних наук професор В. Шакун у доповіді «Міжнародні зобов'язання України у кримінальному законодавстві» порушив проблему імплементації міжнародних угод і конвенцій у вітчизняне законодавство, зокрема торкнувся питань про кримінальну відповідальність юридичних осіб, видачі злочинців та ін.

Про проблеми взаємозв'язку відповідальності за злочини проти громадської безпеки і прав людини йшлося в доповіді доктора філософських наук, професора, завідувачка кафедри соціології і політології Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого Н. Осипової «Відповідальність за злочини проти громадської безпеки у вимірі прав людини».

Проблемі кваліфікації злочинів проти громадської безпеки присвятили наукові доповіді декани факультетів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого В. Касинюк, І. Самощенко, директор Інституту фінансового права АПрН України, доцент В. Антипов та заступник прокурора Сумської області М. Курило.

Однією з актуальних проблем, обговорюваних на семінарі, була проблема протидії організованій злочинності. Про правові проблеми, які перешкоджають використанню учасників організованих злочинних груп і злочинних організацій у боротьбі з організованою злочинністю, доповів заступник начальника відділу Зонального контрольно-процесуального слідчого управління Міністерства внутрішніх справ України С. Лиховид. На особливостях кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, вчинені організованою групою або злочинними організаціями, зосередили увагу присутніх у своїх наукових доповідях завідувачка відділу кримінально-правових проблем та кримінально-виконавчого законодавства Інституту вивчення проблем злочинності АПрН України, доктор юридичних наук Н. Гуторова і провідний науковий співробітник цього Інституту доцент Л. Дорош.

На аналізі проблем кваліфікації злочинів, учинених у складі злочинних організацій, зупинилися доктор юридичних наук, член-кореспондент АПрН України, професор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, старший стипендіат-дослідник Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні Ю. Баудін та доктор юридичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка В. Навроцький.

З інтересом присутні прослухали доповідь начальника контроль-аналітичного відділу Управління комунального майна і приватизації Харківської міської ради Л. Демидової «Кримінальна відповідальність за організацію, керівництво, сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп». Доповідачка ретельно проаналізувала зміст основних понять, які використовує законодавець в диспозиції ст. 255 КК, визначила коло учасників зустрічі (сходки) як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого цією статтею, і дійшла висновку про те, що органі-

зовані групи, чії представники присутні на такій зустрічі (сходці), є структурними підрозділами злочинних організацій.

Заступник директора з наукової роботи Інституту вивчення проблем злочинності АПРН України, доктор юридичних наук, професор **В. Зеленецький** охарактеризував оперативно-ситуаційну раціональність тактичних заходів реалізації заходів забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, визначив поняття виробничої (дослідчої, слідчої та судової) ситуації, провів класифікацію таких ситуацій.

Криміналістичні та процесуальні аспекти протидії організованим злочинності були розкриті в доповідях професора Національного університету внутрішніх справ МВС України **В. Корж** і декана юридичного факультету Запорізького державного університету **Т. Денисової**. Заступник начальника відділу аналізу, прогнозування, попередження та розкриття податкових злочинів лабораторії з проблем податкових розслідувань Науково-дослідного Центру Академії державної податкової служби **Г. Усатий** у науковій доповіді «Окремі аспекти вдосконалення кримінально-правових норм, спрямованих проти організованої злочинності» підкреслив, що організована злочинність — не абстрактне явище, а глобальна проблема суспільства. Одним тільки фактом свого існування вона створює потенційну загрозу національній безпеці України. Серед позитивних моментів прийняття КК України 2001 р. доповідач назвав створення принципово нового поля у боротьбі зі злочинністю і особливо її організованими формами, вдосконалення системи Особливої частини КК, втілення ідеї гуманізації закону про кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки. Водночас він відзначив низку недоліків чинного законодавства, висловив думку про необхідність визнання юридичних осіб суб'єктами злочину та відсутність можливості відмежування створення злочинної організації (ст. 255) КК від бандитизму (ст. 257).

У центрі уваги учасників семінару була також проблема боротьби з тероризмом. На організаційно-правових проблемах протидії тероризму зупинився директор Інституту вивчення проблем злочинності, доктор юридичних наук, член-кореспондент АПРН України **В. Борисов**. У доповіді «Організаційно-правові проблеми боротьби з тероризмом в Україні» він зробив наголос на необхідності посилення боротьби з тероризмом, розроблення та приведення національного законодавства, як і практики його застосування, у відповідність із міжнародним досвідом боротьби з цим соціальним лихом. Зокрема, необхідними є адаптування створеного при Службі безпеки України Антитерористичного центру до діяльності подібних державних зарубіжних установ та міжнародних організацій; посилення контролю за експортом зброї; паспортизація потенційно небезпечних об'єктів за ступенем їх уразливості від терористичних актів.

Доповідь начальника Штабу — заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України, кандидата юридичних наук, генерал-майора **В. Антипенка** «Міжнародно-правовий фактор визначення ознак об'єкта складу терористичного акту у внутрішньому законодавстві» було присвячено обґрунтуванню необхідності переміщення ст. 258 КК «Терористичний акт» до розділу XX КК України «Злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку».

З науковими доповідями, присвяченими проблемі боротьби з тероризмом, виступили наукові співробітники Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю кандидат юридичних наук П. Муженко, який розкрив деякі аспекти кваліфікації і відповідальності за терористичний акт за новим КК України, В. Цимбалюк (доповідь «Використання комп'ютерних технологій при вчиненні терористичного акту») та М. Гуцалюк (доповідь «Кібертероризм як новітня загроза громадській безпеці»).

Криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних з тероризмом, навела у науковій доповіді академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого В. Коновалова.

Підвищену увагу присутніх викликало обговорення правових аспектів боротьби з бандитизмом. Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України В.В. Голіна у науковій доповіді «Стратегія і тактика боротьби з бандитизмом в Україні» навів кількісні та якісні характеристики бандитизму, назвав типи банд за критерієм консолідації їх учасників. Доповідач переконливо обґрунтував, що детермінантами бандитизму в Україні є п'ять негативних чинників: формуючі, супутні, сприятливі, провокуючі, пенітенціарно-адаптаційні. На його думку, елементами стратегії боротьби з бандитизмом є: визначення цілей; політична воля; створення відповідних соціально-економічних і політичних умов у країні; системний підхід. У науковій доповіді завідувача кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АПрН України, завідувача лабораторії Інституту вивчення проблем злочинності АПрН України В. Шепітька «Криміналістична характеристика бандитизму: проблеми формування типової моделі» йшлося про необхідність створення типової моделі злочину, формування алгоритму дій слідчого, визначення типових обставин, які підлягають з'ясуванню.

Семінар було завершено обговоренням проблем відповідальності за незаконні дії зі зброєю, іншими загальнонебезпечними предметами, речовинами та матеріалами. З науковою доповіддю «Загальна характеристика порушень правил поводження зі зброєю, речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих» виступив суддя Військової судової колегії Верховного Суду України М. Пінчук, який довів важливість розробки чітких правил поводження зі зброєю та іншими загальнонебезпечними предметами, сформулював поняття «дозвільна система» і зробив акцент на доцільності якнайшвидшого прийняття Закону України «Про зброю».

У заключному слові, з яким виступив професор, академік АПрН України, перший проректор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, голова оргкомітету семінару В. Сташис, було підбито підсумки роботи семінару. Він охарактеризував роботу семінару як плідну і проведenu на високому рівні, зазначив, що було висловлено багато справедливих зауважень щодо нового КК України, але не слід бути категоричними у своїх висновках, оскільки немає напрацювань у практиці застосування

його норм. Було констатовано, що з доповідями виступили 9 академіків, 18 докторів та 24 кандидати юридичних наук.

Робота міжнародного науково-практичного семінару завершилася прийняттям рекомендацій, текст яких подається нижче.

1. Здійснювати через засоби масової інформації постійний соціально-психологічний вплив на населення шляхом утвердження в суспільній думці ідеї стабільного суспільного розвитку, подолання суперечностей між особистими і суспільними інтересами, недопущення ствердження культури насильства, а також інформування про прояви злочинів проти громадської безпеки.

2. Акцентувати увагу в боротьбі зі злочинами проти громадської безпеки на усуненні фінансово-економічного підґрунтя існування злочинних формувань та вдосконаленні форм і методів оперативно-розшукової, розвідувальної діяльності. Заохочувати науковців і практиків до розробки нових і вдосконалення існуючих техніко-криміналістичних засобів, призначених для припинення, розслідування та попередження злочинів проти громадської безпеки.

3. Розробити оптимальну міжнародну методичку взаємодії правоохоронних і контролюючих органів та їх підрозділів у боротьбі зі злочинами проти громадської безпеки. Забезпечити імплементацію у вітчизняне законодавство міжнародних стандартів щодо протидії злочинам проти громадської безпеки.

4. З урахуванням високого технічного оснащення злочинців вивчити питання щодо встановлення кримінальної відповідальності за умисне прослуховування переговорів чи перехоплювання інформації органів дізнання, слідства, прокурорів, суддів, захисників та експертів з метою перешкодити правосуддю, а також за зберігання відповідної апаратури.

5. Рекомендувати Верховному Суду України за участю Генеральної прокуратури України, МВС України та науковців провести узагальнення судової практики розгляду справ щодо відповідальності за найбільш небезпечні види злочинів проти громадської безпеки.

6. Звернути увагу законодавця на необхідність уточнення співвідношення санкцій статей розділу XVII КК «Злочини проти громадської безпеки» із санкціями статей інших розділів Особливої частини КК

7. Добиватися максимального зближення теорії і практики у питаннях попередження злочинів проти громадської безпеки та боротьби з ними, для чого необхідно:

– спрямувати наукові дослідження на пошуки шляхів удосконалення чинного законодавства про кримінальну відповідальність, посилити увагу до виявлення колізійних питань, що стосуються застосування кримінально-правових норм, узагальнити і сформулювати базу пропозицій;

– активізувати наукові дослідження з уніфікації і визначення понятійного апарату законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки та розробки нових методик і рекомендацій;

– продовжити роботу над уточненням змісту ознак складів злочинів проти громадської безпеки у зв'язку із доповненням новими положеннями норм, що містилися в КК 1960 р., уведенням до КК 2002 р. нових норм та із змінами в системі Особливої частини КК. Більше уваги приділяти відмежуванню злочинів проти громадської безпеки від суміжних злочинів;

— з урахуванням рекомендацій правоохоронних органів визначити пріоритетні напрями наукових досліджень;

— проводити науково-дослідницькі розробки з моніторингу, прогнозування і моделювання основних тенденцій у динаміці злочинів проти громадської безпеки в Україні. Забезпечити для цього відповідні умови для використання статистичних даних, опитування громадськості, одержання іншої інформації;

— організувати вивчення результатів наукових досліджень з цієї тематики у зарубіжних країнах і в разі їх прийнятності для умов України забезпечити їх втілення у практику діяльності правоохоронних органів;

— добиватися реального втілення у практику боротьби зі злочинами проти громадської безпеки наукових досягнень, постійно аналізувати ефективність застосування форм і засобів протидії їх проявам.

8. Приділити значну увагу подальшій розробці заходів захисту безпеки суб'єктів кримінального процесу, методики тактичних прийомів їх реалізації.

9. Рекомендувати відповідним відомствам унеможливити використання правоохоронних органів в інтересах, що суперечать їх правоохоронній діяльності.

Матеріали підготували:
професор *В. Борисов*,
доценти *Н. Гуторова, Л. Дорош*

Творчі зв'язки Міжнародного комерційного арбітражного суду з Академією правових наук України

Серед правових інституцій, які вперше в історії України були засновані в умовах її незалежності, чільне місце належить Академії правових наук України та Міжнародному комерційному арбітражному суду при Торгово-промисловій палаті України. Обидві інституції утворено майже одночасно: 11 серпня 1992 р. — Міжнародний арбітражний суд і 23 липня 1993 р. — АПрН України. Не викликає сумніву й їх загальна мета: сприяння побудові правової держави Україна. І хоча завдання і методи їх діяльності різні, творче співробітництво між ними спрямоване на досягнення загальної мети.

Міжнародний комерційний арбітраж — це арбітражний суд і Морська арбітражна комісія.

Міжнародний комерційний арбітражний суд і Морська арбітражна комісія — це перш за все компетентні, неупереджені, незалежні арбітри, українські та іноземні громадяни, серед яких — учені і практики зі світовим ім'ям. Це високопрофесійні співробітники секретаріатів МКАС та МАК.

Конкретні арбітражні спори вирішують фахівці, призначені самими сторонами у порядку, передбаченому Законом і Регламентом. Арбітри не є представниками сторін.